

ВИСОКА ПОСЛОВНА ШКОЛА
СТРУКОВНИХ СТУДИЈА – БЛАЦЕ
Часопис из области економије, менаџмента и
информатике „БизИнфо“
Година 2014, годиште 5, број 2, стр. 33-44
Адреса: Краља Петра I, бр.70, 18420 Блаце

Прегледни рад

УДК: 338.48-44(4-672EU-22)

РАЗВОЈ РУРАЛНОГ ТУРИЗМА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

DEVELOPMENT OF RURAL TOURISM IN EU

Марко Гашић¹

Висока пословна школа струковних студија Блаце

Владан Ивановић²

МУП РС, Управа за ванредне ситуације у Нишу

Милан Комадина³

Студент студијског програма Туризам, Висока пословна школа
струковних студија Блаце

Резиме: Рурални туризам се дефинише као туризам кога производи “рурална средина” за посетиоце, нудећи комбинацију природних, културних и људских искустава која обично имају рурални карактер. То је у ствари, утапање посетилаца у аутентична, оригинална и провинцијска искуства која представљају суштину сеоског живота. Смештај у руралним срединама има за циљ да прикаже рурални живот, уметност, културу и наслеђе руралних подручја. Рурални развој, као једна од области регионалне политике, је кључни инструмент за реструктурирање пољопривредног сектора и активирање туристичких потенцијала који ће бити привлачни туристима. Предмет овог рада је развој руралног туризма у ЕУ и укључује дефинисање руралног туризма, међузависност руралног туризма и руралног развоја, стање у ЕУ и искуства неких земаља чланица ЕУ.

Кључне речи: рурални туризам, рурални развој, одрживи развој, руралне области

Abstract: Rural Tourism is defined as tourism which produces a “rural environment” for visitors, by offering a combination of natural, cultural and human experiences which have typically rural character. It is the immersion

¹ gasicmarko@yahoo.com

² ivvladan@medianis.net

³ komadinamilan@yahoo.com

of visitors in authentic, original and grassroots experiences which are the essence of rural life. Rural accommodation combines different forms of tourism that showcase rural life, art, culture and heritage in rural locations. Rural development, as an issue of regional policy, is a key instrument for restructuring the agricultural sector and making use of the villages potentially attractive to tourists. The subject of this paper is the development of rural tourism in EU and includes definition of rural tourism, the interdependence of rural tourism and rural development, the situation in EU and the experiences of some EU member states.

Keywords: rural tourism, rural development, sustainable development, rural areas

1. УВОД

Рурални туризам је значајна компонента интегралног и одрживог развоја села, као и важан фактор у подстицању развоја локалне пољопривредне и непољопривредне делатности на селу. Такође, рурални туризам представља и посебан подстицај запошљавању. У великом броју земаља Европске уније у стратегији развоја региона и руралних подручја уврштен је и рурални туризам, који помаже у задржавању становништва, ствара нова радна места и доприноси друштвено – економском напретку (Мухи, 2013).

Европска унија је прихватила концепт подстицања одрживог развоја руралних подручја заснован на одрживом економском развоју, који подразумева повећање животног стандарда, али уз истовремено очување природног, културног и традиционалног наслеђа. На тај начин, рурални простори ЕУ се трансформишу у еколошки очуване и култивисане средине, које се системски опремају комуналном и социјалном инфраструктуром, развијају одрживу пољопривреду и локално предузетништво и повезују са окружењем. Такве средине постају пријатне за живот, привлачне за улагања, имају перспективу и омогућују раст запослености и бољи животни стандард својим становницима.

2. ДЕФИНИСАЊЕ РУРАЛНОГ ТУРИЗМА

Аутори различито дефинишу појам руралног туризма, али према опште прихваћеној дефиницији: „Рурални туризам представља туризам локалног карактера, инициран и контролисан од стране људи који живе у тој локалној средини” (Светозаревић, 2013). Неке дефиниције руралног туризма односе се једноставно на туризам у подручјима слабе насељености, а руралне туристичке дестинације могу се уопште дефинисати као подручја која се посебно идентификују и промовишу

туристима као места посета у којима је примарни мотив уживање у руралном крајолику и припадајућим активностима.

Рурални туризам обухвата читав спектар активности и услуга које организује рурално становништво. Заснован је на принципима одрживости и нуди елементе руралног окружења и природе, али и представља традиционалну гостољубивост и животне вредности локалног становништва (Стратегија туризма Републике Србије, 2007). Оно што чини рурални туризам тако јединственим јесте контакт са оваквом природом, као и лични контакт са локалним становницима.

Треба нагласити да визија одрживог руралног туризма представља равнотежу економске одрживости, друштвено-културне одрживости и еколошке одрживости (Мастер план одрживог развоја руралног туризма у Србији, 2011). Без међусобног утицаја и равнотеже ове три компоненте, користи од руралног туризма биће ограничене.

Слика 1. Одрживи рурални туризам

Извор: Мастер план одрживог развоја руралног туризма у Србији, 2011.

Рурални туризам изгледа као прикладно средство ревитализације напуштених руралних области, која обезбеђује њихову одрживост у будућности кроз очување или стварање нових радних места и повећавање разноликости занимања (Медојевић, Милосављевић, Пунишић, 2011). Рурални туризам се такође усредсређује на очување природних ресурса и даје подршку очувању сеоских заната као туристичке атракције. Основни циљ руралног туризма је да руралном становништву обезбеди додатну зараду и тиме побољша његов животни стандард и смањи одсељавање (Мухи, 2013).

3. МЕЋУЗАВИСНОСТ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА И РУРАЛНОГ ТУРИЗМА У ЗЕМЉАМА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

У ЕУ која је, са једне стране, достигла висок ниво привредног развоја, а у којој је, са друге стране, економска важност пољопривреде знатно опала, рурални развој не само да опстаје, као важан политички инструмент, него је последњих неколико година знатно ојачао. Постоје три главна разлога за то (Лазих, 2007):

Прво, рурално друштво и даље има важну улогу у демографском, друштвеном и економском процесу. Руралне области ЕУ генеришу 45 % новостворене вредности, запошљавају 53 % укупно радно ангажованог становништва, више од 56 % популације живи у руралним областима, које обухватају више од 91 % територије ЕУ.

Друго, руралне области извршавају низ функција од животног значаја, не само за становништво које тамо живи, већ и друштво у целини: производња здраве хране и обновљивих сировина, одржавање флоре и фауне и важних туристичких и рекреативних потенцијала.

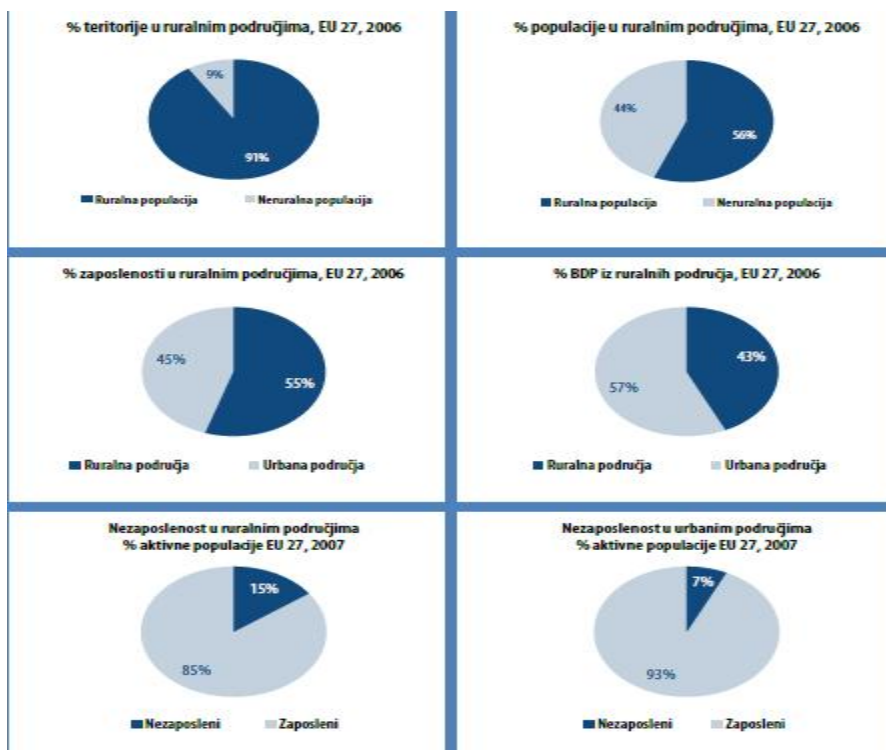
Треће, руралне области имају своје специфичне економске и друштвене структуре где пољопривреда, шумарство, занати, мала, средња и велика предузећа производе, тргују и пружају услуге од локалних до међународних размера, као што је туризам. Ове привредне структуре и услуге међусобно делују, конкуришу једна другој, стварају, еволуирају. И поред тога, у поређењу са глобалном економијом, многе руралне области заостају у економском развоју. У складу са тим, незапосленост је већа а доходак по глави становника мањи него у урбаним срединама јер се привреда ослања на пољопривреду и шумарство.

Концепција руралног развоја се током времена мењала и развијала: од консолидације земљишта и развоја инфраструктуре, преко националних програма за подршку пољопривредницима, до креирања политике ЕУ у области пољопривреде. Деведесете године XX века обележили су структурни фондови ЕУ за рурални развој (LEADER 1, LEADER 2) а посебан акценат се односио на интегрални рурални развој. Удео запоселних у пољопривреди се континуирано смањује, тако да се данас пољопривредом бави само 7 % становништва ЕУ. Зато је реформа, усвојена 1997. године, названа „Агенда 2000”, ставила већи фокус на рурални развој и стварање алтернативних послова за пољопривреднике. Иначе, политика руралног развоја ЕУ дефинисана је у заједничкој пољопривредној политици ЕУ (CAP-Common Agricultural Policy), за чије је финансирање у периоду од 2007-2013 издвојено 368,2 милијарди евра или 43 % од укупног буџета ЕУ (Милић, 2011).

Политике руралног развоја земаља чланица креиране су према заједничким принципима, а финансирање њихове имплементације одвија се кофинансирањем из посебног фонда ЕУ, који је намењен искључиво за имплементацију политика руралног развоја (Фонд за рурални развој). Овај фонд је у септембру 2005. године основао Аграрни савет ЕУ. За сваку појединачну меру дефинисану у програму одређује се финансијски оквир. Финансијски оквир се ослања на различите изворе финансирања: корисници средстава, локални, регионални, национални и ЕУ извори финансирања. Фонд за рурални развој ЕУ може да учествује и са 80 % укупних јавних средстава у финансирању одређених мера.

Смањење традиционалних субвенција за пољопривреду чини да рурални туризам постаје све важнији као кључни облик диверзификације који подржава економски одрживе руралне заједнице. Политика руралног развоја ЕУ све већи значај придаје руралном туризму јер унапређује економски, социјални и природни статус области.

Слика 2. Неки од индикатора руралног развоја у ЕУ

Извор: Милић, Б. (2011), Рурални развој - практикум за локалне актере

4. РУРАЛНИ ТУРИЗАМ У ЕУ

Рурални туризам је у исто време и стара и нова појава. Интересовање за рекреацију у руралним пределима Европе почело је да расте већ током 19. века, као реакција на притисак растуће урбанизације и индустријализације. Термин „рурални” усвојила је Европска комисија за туризам у жељи да се опишу и објасне све туристичке активности у сеоским подручјима (Радоњић, 2011).

Европа је у последњих 20 година светски лидер у понуди руралног туризма, при чему се предвиђа да ће то и остати, највише услед брзог процеса проширења Европске уније, као и услед постојања добро организоване Паневропске асоцијације руралног туризма (Eurogites). У Европској унији, значајна пажња се даје подржавању иницијатива руралног туризма унутар ширег контекста развоја села. Комплементарна корист се постиже стварањем различитих могућности за запослење локалног становништва. У Великој Британији, на пример, промене у употреби земљишта привукле су сличне идеје везане за туризам у руралним областима, укључујући пешачење, спорт и друге активне рекреације. Додатни зајмови исплаћени су фармерима кроз владин план зајма за разноврснију делатност фарми, како би се покрили трошкови настојања да се земља користи и у непољопривредне сврхе, као што је стварање нових кружних стаза за шетњу, укључујући и путоказе, али и потребан публицитет (Плавша, 2007).

Према подацима Паневропске асоцијације руралног туризма, постоји око 200.000 познатих регистрованих пружалаца услуга у руралном туризму Европе, са више од 2 милиона лежаја (подаци из 2008. године). Процењује се да смештај на фармама, у приватним сеоским кућама, у малим породичним пансионима и хотелима остварује директну годишњу туристичку потрошњу од око 12 милијарди евра. Укључујући локално додату вредност и мултипликативне ефекте тај износ достиже 26 милијарди евра у корист европске сеоске привреде. Уколико се укључе дневне посете и чињеница да се стварна понуда процењује на више од двоструко од званично регистрованих износа, укупна потрошња у оквиру руралног туризма у европским подручјима вероватно премашује 65 милијарди евра (Мухи, 2013). При томе се око 98 % свих регистрованих смештајних објеката руралног туризма налази у земљама чланицама Европске уније.

Највећа рецептивна, али и емитивна тржишта руралног туризма у Европи су Француска, Немачка, Аустрија, Велика Британија и Италија, које заједно чине преко 77 % укупног тржишта руралног туризма у Европи. Према уделу домаћинстава која се баве руралним туризмом у укупном броју домаћинстава која се баве пољопривредом, предњачи

Аустрија (8 %), следи Француска (6 %), затим Ирска и Немачка са приближним уделом од око 3 % док је у Италији то свега неких 0,3 % иако неке италијанске регије као нпр. Тоскана спадају у светске топ дестинације руралног туризма (Баћац, 2011).

Развој руралног туризма у ЕУ а посебно у претходно поменутих земљама се темељи на идентичним циљевима: одржавање и јачање пољопривредне производње на породичним газдинствима, социјална кохезија кроз могућност индиректног запошљавања и остваривања значајног прихода кроз туристичке услуге, смањивање депопулације руралних подручја. Управо из ових разлога рурални туризам је постао стратешки државни интерес који се манифестује на различите начине.

Савремени туристички трендови одликују се све већим усмеравањем ка руралним дестинацијама, све израженијом персонализацијом, повећаним интересовањем и значајним усредсређивањем туриста на нестандартне туристичке производе. Због тога се у земљама са развијеном туристичком понудом све већа пажња посвећује развоју руралног туризма који данас чини једну од важнијих компоненти развоја не само туризма, него интегралног и одрживог развоја села и руралних региона у целини (Чомић, 2007).

Рурална подручја заузимају 90 % територије Европске уније и у њима живи 60 % њеног становништва. Пољопривреда и шумарство користе највећи део земљишта и имају кључну улогу у управљању природним ресурсима у руралним подручјима. Синергија пољопривреде и туризма обезбеђује социо – економски развој руралних подручја и платформа је економске диверзификације у руралним заједницама, па је зато јачање политике руралног развоја постало један од највећих приоритета Европске уније.

5. ИСКУСТВА НЕКИХ ЗЕМАЉА ЧЛАНИЦА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ У РАЗВОЈУ РУРАЛНОГ ТУРИЗМА

Француска се сматра колевком организованог руралног туризма у свету с обзиром да се 1951. године у Прованси формирало прво туристичко сеоско породично газдинство ради обнављања и стављања у функцију традицијских грађевина, а у циљу осигуравања додатних активности пољопривредним газдинствима на руралним подручјима, очувања породичне пољопривредне производње и спречавања иселавања становништва.

Годину дана касније, француско Министарство пољопривреде пружа подршку пољопривредницима који су се почели бавити руралним

туризмом а банке обезбеђују кредите по повољним условима. Након тога, 1955. године формира се удружење руралног туризма Француске: Federation Nationale des Gites de France.

Тренутно у Француској послује око 44000 сеоских породичних газдинстава (треба правити разлику између Gites Ruraux, Chambres d'hotels (B&B), Gites d'etape, Campings и Gites d'enfants газдинстава који се даље тематски деле у одређене целине у зависности од садржаја који пружају) са укупним капацитетом од 450000 кревета. Рурални туризам остварује 1,2 милијарде евра прихода годишње (Баћац, 2011).

Gites de France је разрадио минималне услове који се првенствено односе на локацију газдинства (домаћинства), уређење, комфор и љубазност. Знак обележавања газдинства је клас кукуруза (1 до 5 кукуруза у зависности од квалитета услуга који пружају) а сва газдинства су организована кроз 3 професионална удружења (Federation Nationale des Gites de France, Bienvenue a la Ferme и Accueil Paysan).

Слика 3. Знак за обележавање сеоских газдинстава у Француској

Извор: Баћац, Р. (2011), Приручник за бављење сеоским туризмом

Италија се у временском периоду од 1950. до 1970. године суочавала се великим проблемима. Наиме, италијанска рурална подручја су доживела велику депопулацију и напуштање пољоприврених имања, првенствено оних мањих која су производила изворни, пољопривредни производ. Суочени са тим проблемом, као и са великим изазовима промене трендова, односно заустављање депопулације и поновног оживљавања производње изворних производа италијанска влада је 1985. године донела посебан закон о руралном туризму (*legge quadro*). Тим законом је створен оквир за ревитализацију села и пољопривреде кроз рурални туризам као допунску делатност која би сеоским газдинствима омогућила додатни приход. Такође, свакој регији је омогућено да донесе свој властити закон у зависности од територијалних и културолошких специфичности дате регије.

Тренутно у Италији послује око 19000 сеоских газдинстава са капацитетом од 193000 лежаја (Баћац, 2011). Занимљиво је да 1/3 домаћинства воде жене. Стандарди квалитета су подељени на обавезне (које морају имати сва домаћинства) и додатне који утичу на

класификацију. Газдинства се обележавају класом жита (од 1 до 3 класа, при чему 1 клас означава најнижу категорију а 3 класа највишу категорију).

Слика 4. Знак за обележавање сеоских газдинстава у Италији

Извор: Баћац, Р. (2011), Приручник за бављење сеоским туризмом

Законом је прописана само једна врста сеоских породичних газдинстава док су руралне куће за одмор, виле, мали хотели у руралним подручјима и разни други објекти регулисани различитим туристичким прописима. Такође, газдинства су организована кроз неколико професионалних удружења руралног туризма Италије: Agriturismo, Turismo Verde, Terranostra и Anagritur.

Аустрија је најпознатији пример развоја руралног туризма као алата у функцији одрживог развоја руралних подручја. Педесетих година прошлог века алпски простор Аустрије је био сасвим другачији него данас (изолован, зими готово одсечен од света). Као последица таквог стања јавила се депопулација а алпски простор је заостајао у развоју. Након извршених детаљних анализа, у склопу националне стратегије започета је ревитализација руралних простора. Нове делатности (међу којима је предњачио рурални туризам) су омогућиле додатне приходе који су компензирали мали приход од пољопривреде, изградњу инфраструктуре, заустављање даљег пада броја становника испод нивоа потребног за одржавање друштвених институција (Радоњић, 2011).

Рурални туризам Аустрије се развија како у планинским регијама у којима се налазе познати ски центри, језерским областима, посебно у околини Салцбурга, тако и у равничарском делу, нарочито у регији Бургенланд. Ова регија је карактеристична по биофармама које пружају услуге здраве исхране, одмор и релаксацију у заштићеној и очуваној природи и мирном окружењу. Постоје и специјализоване фарме здравља у чијем саставу се налазе базени, љакузи, фитнес кабинети и wellness програми који нуде разноврсне услуге (козметичке, масаже, ароматерапије и др.). Такође, развили су и фарме специјализоване за одгајање коња, за одмор породица са децом, пословне људе, људе са посебним потребама, винске фарме и др.

Слика 5. Знак за обележавање сеоских газдинстава у Аустрији

Извор: Баћац, Р. (2011), *Приручник за бављење сеоским туризмом*

У планинским регијама рекреативне активности су усмерене ка зимским спортовима (скијање, санкање, пењање на глечере, snowboarding). Језера и брзе планинске реке омогућају кајакарење и рафтинг. Неке регије су погодне и за планинарење, пешачење и бициклизам. Кључни фактори успеха руралног туризма су: јасна бренд стратегија, строга контрола квалитета свих чланова, стратегија специјализације фарми, сарадња између домаћина, нови медији/интернет и др.

Рурални туризам *Хрватске* се налази у почетној фази. Без обзира на природну и културолошку атрактивност хрватског руралног простора, рурални туризам се развија врло споро у односу на суседне земље (Аустрија, Словенија, Италија). Главни разлози за то су: врло мали и уситњени сеоски поседи, неразвијена инфраструктура, недостатак државног интереса, подстицаја и напора за туристички развој континенталног дела који је у сенци приморског дела земље.

У 2003. години забележен је пораст броја регистрованих сеоских породичних домаћинстава, што говори у прилог томе да су власници породичних домаћинстава јасно препознали туризам као важну допунску делатност. Најразвијеније области када је у питању рурални туризам су: Истарска, Дубровачко-неретванска и Крапинско-загорска. Велики значај за развој овог облика туризма имало је и акционарско друштво “Хрватски фармер” чији је циљ рурални развој простора уопште као и програм који је подржан од стране министарства “Развој туризма у руралном простору” где је акценат стављен на обнови, валоризацији и заштити туристичких потенцијала и стварању интегралног туристичког производа као саставног дела укупног, одрживог развоја руралних подручја.

Развој руралног туризма у *Мађарској* се темељи на туристичком активирању салаша и других сеоских домаћинстава. Постоји сличност између салаша средњег и јужног дела мађарске низије и војвођанских салаша па се њихова искуства могу искористити за даљи развој руралног туризма код нас. Такође, присутне су три тенденције када је у питању ова проблематика: очување традиционалних вредности, враћање становништва на салаше и развијање руралног туризма. Велики помак у

њиховом развоју је учињен повезивањем салаша са националним парковима. Главне активности су: курсеви старих заната, кување мађарских специјалитета, фолклорне вечери, спортско-рекреативне активности чије је постојање прописано правилником о руралном туризму.

У складу са светским и европским трендовима, посебна пажња се посвећује уређивању и обележавању бицикличких и пешачких стаза. Ове стазе воде кроз очувану средину, повезујући културно-историјске споменике са салашима, као и више салаша међусобно. Осим тога, на неким салашима је боравак употпуњен програмима за очување здравља (базени, сауне, фитнес центри, услуге масаже и др.). Иако се многи садржаји не налазе у оквиру сеоских домаћинстава, добро су повезани кроз организовање интересантних тура и програма.

6. ЗАКЉУЧАК

Европска унија има изузетно повољне услове за развој руралног туризма, у погледу очуване природе, биодиверзитета, предеоне разноврсности, повољне климе и бројних хидрографских ресурса. Рурални туризам је значајан у активацији и одрживом развоју руралних подручја који помажу очувању локалног идентитета, традиције и обичаја и помаже развој руралних крајева на основу одрживог развоја. Тражања у последњих 20-ак година показује јасан раст. Дакле, тржишни трендови се крећу у корист руралног туризма, што потврђују процене Светске туристичке организације.

Европа је у задњих 20 година светски лидер у понуди руралног туризма, при чему се предвиђа да ће то и остати, највише због процеса проширења ЕУ, као и услед постојања добро организоване паневропске асоцијације руралног туризма. Програми руралног туризма ће се и даље заснивати претежно на домаћем тржишту, постепено ће расти а базираће се на концепту одрживог развоја.

Искуства неких земаља чланица ЕУ по питању развоја руралног туризма су посебно значајна и могла би се применити и у нашој земљи. Данас су у Европи најпознатије руралне туристичке дестинације Француске (Gites de France), Аустрије и Немачке (Urlaub am Bauernhof) и Италије (Agroturismo). Свака од њих је пример како и на који начин треба развијати рурални туризам а позитивни ефекти су вишеструки.

РЕФЕРЕНЦЕ

1. Ваџас, Р., 2011. *Priručnik za bavljenje seoskim turizmom – korak po korak od ideje do uspješnog poslovanja*. Hrvatska: Ministarstvo turizma Republike Hrvatske.
2. Весковић, М., 2007. *Рурални туризам*. Нови Сад: ПМФ Универзитета у Новом Саду.
3. Медојевић, Ј. Милосављевић, С. Пунишић, М., 2011. Paradigms of rural tourism in Serbia in the function of village revitalization. *Human geographies – Journal of studies and research in human geography*, 5(2), pp.93-102
4. Милић, Б., 2011. *Рурални развој – практикум за локалне актере*. Београд: СКГО.
5. Мухи, Б., 2013. Рурални туризам као компонента интегралног и одрживог развоја села у Војводини, *Зборник матице српске за друштвене науке*, 51(1), стр. 129-137.
6. Радоњић, Д., 2011. *Одрживи развој руралног туризма*. Мастер рад Универзитет Сингидунум.
7. Светозаревић, И., 2013. *Водич за рурални туризам*. Зајечар: Регионална агенција за развој Источне Србије.
8. Чомић, Љ., 2002. Рурални туризам у Србији – могућности и перспективе. *Туризам*, 6(1), стр. 119-120.
9. Светска туристичка организација УН, 2011. *Мастер план одрживог развоја руралног туризма у Србији*. [pdf] Светска туристичка организација УН. Доступно на: <<http://futurehospitalityleaders.files.wordpress.com/2012/11/master-plan-odrzivog-razvoja-ruralnog-turizma-u-srbiji.pdf>>. [Пристап 20.10.2014.]

Рад је примљен 24.10.2014.

Прихваћен за објављивање 01.11.2014.